

Гелюх Андріан

магістрант ОПП «Соціальна педагогіка» факультету педагогіки
і психології Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка

Лещук Г.В.,

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та
менеджменту соціокультурної діяльності

АСЕРТИВНІСТЬ ЯК ІНТЕГРАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

Актуальність теми дослідження. В умовах кризового та схильного до різких трансформацій професійного середовища, актуалізується потреба у формуванні таких форм та стратегій поведінки, які б допомагали фахівцям різного профілю ефективно адаптуватися до всіх професійних і соціальних викликів. Відповідно має місце суперечність між необхідністю формування асертивності як важливої умови соціальної компетентності сучасної людини та нерозробленістю проблеми формування асертивної поведінки у професійній діяльності фахівців різного профілю, зокрема, фахівців соціальної сфери.

Питанням дослідження сутності асертивності та формування асертивної поведінки присвячено чимало праць зарубіжних та вітчизняних дослідників, насамперед, у сфері психології. Звернення до аналізу поняття асертивності знаходимо у працях психологів А. Маслоу, Е. Берна, К. Роджерса, Е. Фромма, але до Е. Солтера воно не мало чіткого визначення. У вітчизняній науковій теорії проблематику асертивності активно досліджують В. Білоущенко, О. Блинова, В. Мойсеєнко, Л. Ніколаєнко, В. Семиченко та інші. При цьому поняття асертивності найчастіше аналізується в контексті

ТНПУ MAGISTERIUM

таких дефініцій як: «відповідальність», «особистісна позиція», «етична переконаність», «уміння протистояти груповому тиску» [1].

Мета статті: розкрити сутність поняття «асертивність» як інтегральної характеристики фахівця соціальної сфери.

Виклад основного матеріалу. Вперше поняття «асертивність» знайшло своє визначення у працях Е. Солтера наприкінці 50-х – на початку 60-х рр. ХХ ст. і тлумачилось як здатність людини конструктивно наполягати на своїх правах, виявляючи при цьому повагу до інших людей і залишаючись повністю відповідальною за свою поведінку. Саме Е. Солтер виокремив фізіологічні закономірності та передумови, які ведуть до прояву асертивності.

Біхевіористи Дж. Вольпе, Р. Альберті, М. Еммонс заклали загальні основи розуміння феномену асертивності як впевненості в собі. При цьому асертивність визначалася ними як наслідок навчання, набута реакція успіху на соціальний стимул [2].

С. Бішоп та В. Ромек також відстоювали думку, що асертивну поведінку особистості можна спеціально формувати в результаті навчання і цілеспрямованого відпрацювання відповідних навичок як у дорослих, так і у дітей [3, с. 124]. Асертивність за С. Стайном та Г. Буком включає такі основні компоненти: здатність адекватно та відкрито висловлювати свої почуття, переконання і думки, вміння захищати свої особисті права. Асертивні людини здатні відстоювати свою позицію в конфліктній ситуації без агресії, не вдаючись до образ та принижень оппонента [1].

Існує три підходи до розуміння асертивності. В рамках першого прояв асертивності вбачають у спонтанності реакцій, що у негативному випадку призводить до того, що людина перестає звертати увагу на почуття та емоції оточуючих людей, а зосереджується на втіленні лише власних бажань.

ТНПУ MAGISTERIUM

При другому підході дотримуються точки зору, що асертивність розглядається як наполегливість характеру, дій та переконання у власній позиції. При цьому дана позиція схильна перебільшувати значимість наполегливості як особистісної характеристики людей, які мають завищену або занижену самооцінку та не здатні виявляти асертивні поведінкові реакції. Третій підхід тлумачить асертивність більшою мірою як адекватність, коли людина веде себе відповідно до обставин, виявляє гнучкість в адаптації до різних ситуацій та людей. В даному випадку асертивна людина вміє тактовно та методично наполягати на власній позиції, наводячи вагомні аргументи і ввічливо надаючи зворотний зв'язок у разі потреби.

На сучасному етапі асертивність прийнято розглядати як засіб досягнення особистих цілей, як основу для формування та розвитку професійних якостей фахівця, важливу особистісну якість, необхідну результативну діяльність людини тощо.

Асертивність характеризується вміннями вийти за межі свого «Я», знаходити в несприятливій ситуації позитивні моменти, здатністю до соціальної та особистісної адаптації в існуючих умовах і проявляється за будь-яких обставин. Асертивність як риса зрілої особистості характеризує здатність людини змінити свою поведінку у спільній діяльності, спілкуванні та пізнанні в позитивному напрямку, виявляється у відчутті внутрішньої сили, вмінні особистісного самовираження, розкутості, відповідальності за свою поведінку, за результати своїх дій.

Асертивна людина відрізняється високим рівнем мотивації до досягнення успіху в діяльності, готовністю приймати рішення у ситуаціях невизначеності, конструктивним підходом до вирішення проблем, прагненням зробити щось швидко та добре, досягти високого рівня в різних сферах діяльності людини, будучи при цьому розумною, раціональною,

ТНПУ MAGISTERIUM

мислячою, вдумливою, розвиненою, ерудованою. Спрямованість активності асертивної особистості значною мірою визначається також її ціннісними орієнтаціями.

Соціально компетентний фахівець не може бути невпевненим у собі, а агресивність і невпевненість є формами прояву відсутності соціальної компетентності – здатності знаходити компроміс між самореалізацією та соціальним пристосуванням. Коли ситуативна невпевненість переростає в невпевненість стабільну, особистісну, фахівець стає тривожним і неспокійним, пасивним чи агресивним і, як наслідок, неефективним у спілкуванні та професійній діяльності.

Асертивна поведінка має велике значення у професійній діяльності, пов'язаній із взаємодією з іншими людьми, наприклад, у соціальній/соціально-педагогічній роботі з дітьми-сиротами. Саме асертивна поведінка найкращим чином сприятиме повноцінному розвитку особистості дітей-сиріт, які прагнуть самореалізації, і сприятиме актуалізації їхніх потенційних особливостей. Для того щоб діти-сироти активно освоювали різні способи асертивної поведінки, необхідно навчити їх використанню диференційованих та індивідуалізованих технологій, програм, методів, засобів та форм розвитку асертивності.

В основі реалізації вищезгаданих компонентів асертивності лежить спілкування дітей-сиріт з фахівцем, оскільки саме через нього відбувається обмін духовними, інтелектуальними, емоційними, естетичними та іншими цінностями. Тому соціальному працівнику/соціальному педагогу потрібно самому бути асертивним, щоб діти бачили перед собою яскравий, живий приклад асертивної людини.

Висновки. Таким чином, асертивність – риса характеру, що означає здатність особистості відстоювати власні інтереси та вміння відповідати за здійснений вибір, при цьому шанобливо ставитися до інших людей і не

ТНПУ MAGISTERIUM

порушувати їхнє право на власне самоствердження. Розуміння асертивності тривалий час корелювало із уявленням про стабільну характеристику особистості, куди входить емпатія, вміння брати на себе відповідальність за власне життя та усвідомлювати власні сильні та слабкі сторони. У контексті соціальної/соціально-педагогічної роботи, де на перший план виходить соціальне середовище як простір професійної взаємодії, асертивні навички допомагають налагоджувати успішні соціальні контакти, досягати особистісної та професійної компетентності.

Список використаних джерел

1. Білоущенко В. В. Теоретичний аналіз поняття «асертивність» в працях вітчизняних та зарубіжних науковців. *Інсайт : [зб. наук. праць студентів, аспірантів та молодих вчених / ред. кол. І. В. Шапошникова, О. Є. Блинова та ін.]*. Херсон : ПП Вишемирський, 2016. Вип. 13. С. 51–54.

2. Мойсеєнко В. В. Особливості формування асертивної поведінки: науково-теоретичний аналіз питання. *Соціокультурні та психологічні вектори становлення особистості: колективна монографія / О.Є. Блинова, С.І. Бабатіна, Т.М. Дудка, А.М. Одінцова та ін. / відпов. ред. Блинова О.Є.* Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 55–80.

3. Сколота Е.В. Асертивність як значуща професійна якість майбутнього юриста. *Теоретичні і прикладні проблеми психології та соціальної роботи*. 2022. № 1(57). Т.1. С. 121–133.

4. Salter A. Conditioned reflex therapy. New York: Capricorn. 1949. P. 186.